

سابقه تاریخی حقوق حیوانات در اندیشه های باستانی و اسلامی

سید حسام الدین رفیعی طباطبایی^۱ / مطهره السادات رفیعی طباطبایی^۲

* تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۱۰/۲۲ / تاریخ پذیرش ۱۳۹۹/۱۱/۱۱

چکیده

در میان شاخه های مختلف علوم در جوامع امروزی، نمی توان علمی را یافت که فاقد وابستگی تاریخی و بی نیاز از مطالعه تاریخ آن علم باشد. تاریخ علم حقوق و موضوعات تحت پوشش آن نیز از این حالت مستثنی نمی باشد؛ و بدیهی است درک بهتر مسائل مطروحه در حوزه هر یک از علوم، مستلزم افزایش آگاهی در خصوص آنها از گذشته تا به حال است. چرا که رفع هرگونه خطا یا کاستی در حوزه هر علم، نیازمند بهره گیری از تجارب تاریخی است. در نتیجه، دستیابی به این هدف و افزایش کارآمدی هر یک از علوم امروزی را جز با مطالعه تاریخ آن علم نمی توان به سادگی محقق نمود. لذا در مقاله پیش رو به صورت گزیده، به مطالعه سابقه تاریخی حقوق حیوانات، که از مسائل مطروحه روز در حوزه علم حقوق و از چالش های امروزی پیش روی نظام های حقوقی - به ویژه در ایران - می باشد، پرداخته خواهد شد. در همین راستا به بررسی تاریخچه حقوق حیوانات در تفکرات باستانی و اسلامی، همراه با بیان مصادیقی از سوابق تاریخی بحث، در ایران و برخی فرهنگ های دیگر، و همچنین در قالب آیات، احادیث و روایات خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: حقوق حیوانات، تاریخ حقوق، اندیشه باستانی، اندیشه اسلامی.

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج. (نویسنده مسئول)
rafiee.hesam@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج.
motahare620@gmail.com

مقدمه

مسئله حقوق حیوانات، مصادیق نقض آن و یا پایبندی انسان به آن، در جامعه امروزی از جمله مسائل بسیار پر تکرار و غیر قابل انکار می باشد. در طی سال های اخیر همه روزه شهروندان جامعه به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم و از طریق رسانه های گوناگون با مصادیق این مسأله مواجه شده اند. لذا بحث برخورداری حیوانات از حقوق گوناگون و لزوم پایبندی جامعه انسانی به آن، در حال حاضر به مسأله ای جدی و ضروری مبدل گشته است؛ که در بسیاری از موارد حتی جریحه دار شدن احساسات جامعه و یا اعتراضات شهروندان را در پی داشته است.

همچنین طرح های بسیاری جهت تهیه قوانین و مصوبات کاربردی با هدف تأمین این حقوق ارائه شده و توسط دستگاه های ذیربط در دست بررسی قرار گرفته است. لکن این نکته به روشنی پیداست که حرکت رو به تکامل و رفع هر گونه کاستی در این زمینه نیز، مانند بسیاری از مباحث تحت پوشش علم حقوق، و نیز سایر علوم، نیازمند بهره گیری از تجارب و اطلاعات تاریخی است؛ و دستیابی به این مهم جز با بررسی و مطالعه سابقه تاریخی موضوع مدنظر میسر نخواهد شد.

به همین جهت در مقاله حاضر قصد بر آن است که با بهره گیری از منابع مرتبط با موضوع، به صورت گزیده و کاربردی، به بررسی سابقه تاریخی حقوق حیوانات و پایبندی جوامع انسانی به آن، در تفکرات باستانی و اسلامی پرداخته شود.

در ابتدا سابقه حقوق حیوانات در اندیشه های دوران باستان را به صورت بیان نمونه هایی از سوابق تاریخی آن، در ایران و برخی فرهنگ های دیگر، مورد اشاره و بررسی قرار خواهیم داد. پس از آن به بیان سابقه موضوع مورد بحث در تاریخ اسلام، در قالب آیات، احادیث و روایات می پردازیم.

۱- سابقه تاریخی حقوق حیوانات در اندیشه های باستانی

در آداب و رسوم و تفکرات باستانی، جانوران از جهت اهمیت و تقدس در درجات و سطوح مختلفی قرار داشتند. هر جانور در عقاید و تفکرات باستانی نماد اسطوره و قهرمانی بوده است. به عنوان نمونه، پرندگان از آن دسته از حیواناتی بوده اند که همیشه در زمره حیوانات محترم و مقدس بوده و بشر همواره ایشان را مخلوقاتی ماورائی و فراتر از درک خویش می دانسته است.

در فرهنگ های باستانی، پرندگان شکاری از ارزش و اهمیت نمادین بیشتری برخوردار بودند. به عنوان مثال در ایران، یونان و روم باستان، شاهین را پرنده ای از جنس آتش و والامقام تر از سایر گونه های این گونه جانوری می دانستند. (پورمحمدی، ۱۳۸۴، ۵)

در ایران باستان، کلاغ بر خلاف تعبیر امروزی، به عنوان پرنده ای سرشار از مهر و خوش اقبالی، شناخته می شده است و در آئین ژرمنی نیز این پرنده را یاور پروردگار خود «اودین» می دانستند. (کزازی، ۱۳۶۸، ۷۳-۷۲)

در فرهنگ و عقاید ایران باستان، احترام و احسان به حیوانات از وظایف مهم شهروندان به شمار می آمده است. در برخی متون تاریخی نقل شده است که انوشیروان پادشاه ساسانی به پرورش و نگهداری دام اهتمام بسیاری داشته و بهرام نیز به منظور ترویج و توسعه پرورش اسب و سوارکاری، تلاش بسیاری کرده است.

در آیین مزدیسنا که در زمان ساسانیان رایج بوده است نیکی به جانوران بسیار مورد تأکید بوده و در برخی از متون باقی مانده از این دوره نکات جالبی مبنی بر عذاب کسانی که با حیوانات بد رفتاری می کنند، و سعادت برای کسانی که با ایشان به نیکی رفتار می کنند، از قول موبدان وقت نقل شده است. (تاج بخش، ۱۳۸۲، ۳۳۵)

در آیین مانی نیز روحانیون به شدت از خوردن گوشت حیوانات و آزار رساندن به آنها از جهت روحی و جسمی خودداری کرده و آن را به مردم توصیه می کردند. همچنین در زرتشت نامه نیز زرتشت مردم را به توجه به حیوانات و رعایت حقوق این مخلوقات توصیه نموده است. در اوستا نیز از جمشید به عنوان کسی که حیوانات را سیر و آزاد می نموده و نیز به عنوان نجات دهنده حیواناتی بی شمار یاد شده است. (رفیعی طباطبایی، ۱۳۹۷، ۳۵)

در اندیشه ها و متون تاریخی آریاییان هند نیز مانند آریاییان ایران، بر رعایت حقوق حیوانات و امتناع از آزار آنها توصیفات وجود دارد. مانند «وپانیشاد» هندوان که با بیانی ادبی و شاعرانه بر رعایت حقوق مذکور تأکید کرده و برای مثال ضمن بیان احترام گاو، شیر این حیوان را سنبل ایجاد و حفظ وحدت دانسته است. (پورمحمدی، ۱۳۸۴، ۷)

زرتشتیان در ایران باستان، «وهومن»، یا به تعبیر امروزی آن «بهمن» را، فرشته ای نزدیک به درگاه اهورا مزدا می دانند که زرتشت برای دریافت پیام های اهورایی، از وی یاری می گیرد. بنابراین

عقاید زرتشتیان وقت، پاسبانی و حفاظت از چهارپایان سودمند به بهمن واگذار می شود. شایان ذکر است که مطابق آیین و عقاید زرتشتیان، در ایران باستان، در دومین روز از ماه بهمن که از آن تحت عنوان «بهمن روز» یاد می شده است، جشنی با نام «بهمنگان» یا «بهمنجه» در میان مردم برگزار می شده که در آن زرتشتیان، از کشتن حیوانات و خوردن گوشت آنها خودداری می نمودند و حتی برخی از مردم، کشتار و پرهیز از خوردن گوشت حیوانات را تا پایان ماه بهمن ادامه می دادند. (شهزادی، ۱۳۹۱، ۵)

همچنین در دین زرتشت، در ایران باستان، حیوانات دارای روح شمرده شده و در بسیاری از بخش های اوستا به «احترام حیوانات به دلیل روان ایشان» اشاره شده است؛ (معظمی، ۱۳۷۸، ۲۵۵) که فقه اسلامی نیز آن را در قالب «قاعده حرمت روح» عرضه و تکمیل کرده است. قاعده حرمت روح به این معنا است که هر جانداري به دلیل برخورداري از روح، محترم است و حرمت دارد و تا زمانی که جواز شرعی موجود نباشد، تعرض به آن جاندار حرام و ممنوع است. این قاعده شامل تمام جانداران اعم از انسان و غیر انسان می باشد. به عنوان مثال در حدیثی از رسول خدا صلوات الله علیه و آله نقل شده است: «از کشتن هر حیوانی بپرهیزید زیرا صاحب روحی است که خداوند به وی اعطا کرده و نیازهای او را رفع کنید؛ مگر این که وجودش آزاری در پی داشته باشد».

فقهها همچنین حرمت روح را یکی از دلایل وجوب نفقه دانسته اند و بر همین مبنا برای آن ضمان در نظر گرفته اند. شهید ثانی (ره) آورده اند: «هر کس مالک حیوانی شود، علوفه و نوشیدنی آن بر عهده وی خواهد بود. زیرا روح او دارای حرمت است». (دهقان عقیقی، ۱۳۹۵، ۵۰-۴۹ و رفیعی طباطبایی، ۱۳۹۸، ۵۸)

به علاوه این که در رویکرد برخی فلاسفه باستان نیز، این قاعده تحت عنوان «جان گرایی»^۱ انعکاس یافته است. در فلسفه یونان باستان فیثاغورث قائل به «جان گرایی» و محترم بودن روح و جان شناخته شده است؛^۲ و کشتار و تغذیه از حیوانات را هم ردیف قتل و خوردن هم نوع خویش می دانست؛ لذا از وی به عنوان نخستین فیلسوف مدافع حقوق حیوانات یاد می شود. (رفیعی طباطبایی، ۱۳۹۹، ۲۰۳)

¹ animism

^۲ «جان گرایی و زنده پنداری به این معنی که روح اساس زندگی است. لذا از آنجایی که تمام موجودات در عالم طبیعت دارای روح هستند، جان ایشان محترم است و باید از تعرض در امان باشد؛ که از این مفهوم در فقه اسلامی تحت عنوان قاعده حرمت روح یاد می شود». (حییم، ۱۳۹۰، ۳۴ و حق شناس و همکاران، ۱۳۸۷، ۴۶)

این قبیل مصادیق رعایت حقوق حیوانات در تفکرات و رسوم باستانی به فراوانی در متون و آثار تاریخی مربوط دوران باستان که بسیاری از آنها در حوزه پژوهش های تاریخی و حتی ادبیات کهن نیز انعکاس یافته، وجود دارند. (برای مطالعه بیشتر ر.ک: محمدی بدر و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۹۶-۱۷۹). لذا به جهت روشن شدن سابقه تاریخی حقوق حیوانات در اندیشه های دوران باستان، نمونه های مذکور را مورد اشاره قرار دادیم و بنابر پرهیز از اطاله مطلب به همین میزان اکتفا می کنیم.

۲- سابقه تاریخی حقوق حیوانات در اندیشه اسلامی

موضوع حقوق حیوانات و حمایت از ایشان نه تنها در آموزه های ادیان پیش از اسلام و فرهنگ جوامع در روزگار باستان مورد توجه بوده و دارای پیشینه است، بلکه پس از ظهور دین مبین اسلام نیز موضوع مذکور توسط شارع مورد تأکید و توجه دقیق قرار گرفته است. به طور مثال در تاریخ صدر اسلام با حرمت صید حیواناتی مواجه هستیم که در حریم شهر مکه زندگی می کردند؛ (خوشیاری حاجی بابا و مجد، ۱۳۹۲، ۱۷۹) و چه بسا می توان گفت اندیشه اسلامی، نسخه جدیدی را در مورد معرفی و به رسمیت شناختن حقوق حیوانات، ضمن توجه به چگونگی و کم و کیف رعایت و حمایت از این حقوق، ارائه کرده است. لذا اشاره ای به پیشینه و سابقه حقوق حیوانات در تاریخ اسلام نیز، به صورت مصداقی، خالی از فایده نیست. بسیاری از این نمونه ها در قالب آیات الهی در کتاب آسمانی، از منظر آفریدگار یکتا مورد توجه و اشاره قرار گرفته اند و یا در قالب روایی به صورت احادیث و روایات گوناگون تاریخی و مستند، از قول نبی مکرم اسلام صلوات الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام، بر مبنای علم وسیع ایشان و تفسیر دقیق از قرآن کریم، نقل شده و یا در سیره عملی این بزرگواران انعکاس یافته است.

شایان ذکر است که پیرو مقررات شرع مقدس اسلام پیرامون حقوق حیوانات، پاره ای از این حقوق در گذر زمان، توسط حکومت ها، از جمله کشورمان، در متن قوانین ملی، منعکس شده اند. بنابر این می توان گفت که مسأله حقوق حیوانات در قوانین نیز - هر چند با کمبود ها و نقایص - دارای تاریخچه وجودی هستند.

۲-۱- سابقه تاریخی حقوق حیوانات در آیات

قرآن کریم در آیه ای به فراهم کردن نیازهای ضروری و حاجت های مهم حیوانات اشاره کرده و حتی از حیث اهمیت و ضرورت موضوع، این مسأله را در کنار حقوق انسان ها ذکر نموده است و

می فرماید: «وَكَايِنَ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»؛ به این معنی که: «چه بسا جنبنده ای که قدرت حمل روزی خود را ندارد، پس خداوند حق او و شما را می دهد، و او شنوا و داناست». (قرآن کریم، عنکبوت، ۶۰)

همچنین در این کتاب الهی، هر گونه آزار و اذیت حیوانات و آسیب رساندن جسمی به ایشان، مانند بریدن دم و گوش حیوان، عملی زشت و شیطانی بر شمرده شده و از آن به عنوان یکی از وعده های ابلیسی یاد شده است که می فرماید: «وَلَا ضَلَّئَهُمْ وَ لَأْمَنَّا بِهِمْ وَ لَأْمَنَّا بِهِمْ فَلْيُبَيِّنْ لَنَا آذَانَ الْأَنْعَامِ وَ لَأْمَرْنَاهُمْ فَلْيُغَيِّرُوا نَشَ خَلْقِ اللَّهِ وَ مَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا». یعنی: «و آنان را گمراه می کنم و به آرزوها سرگرم می سازم و به آنان دستور می دهم که اعمال خرافی انجام دهند و گوش حیوانات را بشکافند و آفرینش پاک خدایی را تغییر دهند». (قرآن کریم، نساء، ۱۱۹)

۲-۲- سابقه تاریخی حقوق حیوانات در روایات

پیامبر اکرم صلوات الله علیه و آله و خاندان پاک و مطهر ایشان، سخنان متعددی در مورد حقوق حیوانات و منع ضایع کردن این حقوق، از خود به یادگار گذاشته اند.

حضرت رسول صلوات الله علیه و آله، در روایتی در مقام بیان حق حیات حیوانات و نهی از کشتار بیهوده ایشان می فرماید: «اگر کسی گنجشکی را بیهوده بکشد، در روز قیامت، در پیشگاه خدا فریاد می زند و به پروردگار می گوید که از آن شخص پرسیده شود چرا مرا بیهوده کشت، بدون آن که از کشتن من سودی ببرد؟». (مجلسی، ۱۴۰۴ ق، ۲۷۰ و ۳۰۶)

همچنین در حدیثی - به این مضمون - در بیان حق برخورداری حیوان از بهداشت می فرماید: «أغل گوسفندان را تمیز کنید و آب بینی آن ها را پاک کنید؛ زیرا به درستی آن ها از جمله چهارپایان بهشتی به حساب می آیند». (ناجی جزایری، ۱۳۷۹، ۹۶)

در روایتی به نقل از امیرالمؤمنین علی علیه السلام نیز، در بیان حق حیوانات در برخورداری از احترام و شخصیت آمده است که ایشان می فرماید: «صورت حیوانات و چهارپایان را تقبیح و زشت نکنید». (رفیعی طباطبایی، ۱۳۹۷، ۳۹)

همچنین در حدیثی از پیامبر گرامی اسلام صلوات الله علیه و آله، مبنی بر حق حیوان در میزان کار و بهره‌برداری و تکلیف صاحب حیوان به رعایت آن، به جهت نهبی از آزار جسمی حیوان، این گونه آمده است: «سه نفری به پشت و کمر حیوان چهارپایی ننشینید، به درستی که یکی از آن سه نفر ملعون و از رحمت خدا به دور است».

مردی به امام صادق علیه السلام درباره زیاد بودن سرعت کاروان ابوحنیفه گفت: «او از شدت سرعت و زیادی فشار بر چهارپایان کاروان، در اول ماه ذی الحجه در شهر قادسیه است. (بیش از سه هزار کیلومتر میان قادسیه و صحرای عرفات فاصله است) ولی در روز عرفه (مصادف با نهم ذی الحجه) او را در عرفات دیدیم».

حضرت امام صادق علیه السلام درباره اش - به این مضمون - فرمودند: «نماز و حج چنین شخصی قبول نیست». (ناجی جزایری، ۱۳۷۹، ۱۱۸ و ۱۲۷)

چنین پاسخی از ناحیه امام معصوم علیه السلام، به روشنی نشان دهنده اهمیت رعایت حق حیوان بر انسان است. تا جایی که ایشان به این دلیل که یکی از لازمه‌های انجام فرایضی نظیر حج، این است که حقی از دیگری بر عهده شخص نباشد، بنابر زیر پا گذاشتن حق حیوان به واسطه فشار جسمی بیش از حد، حتی حج و نماز چنین شخصی را مقبول نمی‌دانند.

به پیروی از احادیث، روایات و آموزه‌های پیشوایان دینی، از زمان‌های گذشته تا کنون، در کتاب‌های فقهی نیز، اغلب در پایان کتاب نکاح، ذیل بحث نفقه، درباره حق نفقه^۱ حیوانات بحث و اظهار نظر می‌شود. فقها ضمن اشاره به این که نفقه حقی مالی است، پیرامون حق نفقه حیوانات بحث کرده‌اند و به صراحت نفقه را به عنوان حقی برای حیوان پذیرفته‌اند که در مقابل آن به اندازه حاجت حیوان، برای صاحبش تکلیف وجود دارد. (نبویان، ۱۳۸۹، ۱۷۱) این نکته نیز خود به نوعی

^۱ نفقه را در لغت عرب برابر با «مصرف شدن و تمام شدن»، «تلاف و فانی نمودن توشه»، «خروج و تمام شدن» و نیز «انقطاع و از میان رفتن» می‌دانند؛ همچنین اسم مصدر از ریشه «نَفَقَ» می‌باشد و جمع آن «نَفَقَات» است. (ابن منظور، ۱۴۱۴ ق، ۳۵۸)

همچنین در فرهنگ لغات فارسی از آن به معنای «خرج کردن»، «انفاق کردن و بخشیدن»، «آنچه انفاق و بخشش کنند» و نیز «هزینه زندگی و معیشت عیال و اولاد» یاد شده است؛ که از ریشه «نَفَقَ» و جمع آن «نَفَقَات»، «نَفَاق» و «أَنفَاق» می‌باشد. (عمید، ۱۳۸۱، ۱۲۱۶ و معین، ۱۳۶۰، ۴۷۷۷)

همچنین در اصطلاح فقهی از آن به عنوان خوراک، پوشاک و مسکن یاد شده است و «زوجیت»، «قربانت» و «ملکیت» را سه دلیل اصلی وجوب نفقه دانسته‌اند. (دهقان عقیفی، ۱۳۹۵، ۴۳)

بیانگر سابقه تاریخی وجود حق حیوان در تاریخ اسلام و اندیشه های اسلامی است و نشان دهنده توجه دقیق، فنی، مستند و مستدل علوم اسلامی، به موضوع حق جانوران، از گذشته تا کنون است.

نتیجه گیری

از مجموع مطالب مطروحه در صفحات گذشته این مقاله می توان به خوبی دریافت که بحث حقوق حیوانات و پایبندی جامعه انسانی به آن، مسأله ای با سابقه تاریخی طولانی می باشد. بدیهی است که همواره در طول تاریخ دستیابی به کمال و رفح کاستی ها در بهبود تعامل انسان با محیط اطراف از مهم ترین و برجسته ترین اهداف جوامع انسانی مختلف بوده است؛ لذا در جهت دستیابی به این مهم، مطالعه سیر تاریخی، تجربیات گذشته و اقدامات مؤثر نسل های گذشته می تواند منشأ الهام و ایده ها و راهکارهای مؤثر گردد؛ و همان گونه که از تاریخ گذشتگان به عنوان چراغ راه آیندگان یاد می گردد، پژوهش در تاریخ موضوعات مختلف علمی نیز لازمه اصلی و شرط اساسی دستیابی به علوم امروزی و کارآمد، در حال و به ویژه در آینده می باشد. چرا که آینده پژوهی در هر حوزه علمی، ابتدا در گرو تاریخ پژوهی در آن حوزه است.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- ابن منظور، ابوالفضل جمال الدین محمد بن مکرم، (۱۴۱۴ ق)، لسان العرب، جلد ۱۰، لبنان، نشر دارالفکر للطباعة و النشر و التوزيع.
- ۳- پور محمدی، شیما، (۱۳۸۴)، گستره حقوق حیوانات در اسلام و غرب، قسمت اول، مجله علمی ندای صادق، شماره ۳۹.
- ۴- تاج بخش، حسن، (۱۳۸۲)، تاریخ دامپزشکی و پزشکی ایران، جلد ۱، تهران، انتشارات سازمان دامپزشکی کشور با همکاری دانشگاه تهران.
- ۵- حق شناس، محمد علی، سامعی، حسین، انتخابی، نرگس، (۱۳۸۷)، فرهنگ معاصر هزاره انگلیسی - فارسی، چاپ هشتم، تهران، نشر مؤسسه فرهنگ معاصر.
- ۶- حییم، سلیمان، (۱۳۹۰)، فرهنگ معاصر بزرگ انگلیسی - فارسی، چاپ هشتم، تهران، نشر مؤسسه فرهنگ معاصر.
- ۷- خوشیاری حاجی بابا، رزاق، مجد، علی، (۱۳۹۲)، حمایت از حیوانات در قوانین ایران و اسناد بین المللی، فصلنامه علمی پژوهشی حقوق پزشکی، شماره ۲۶.
- ۸- دهقان عفیفی، ناهید، (۱۳۹۵)، مبانی ایجاب نفقه حیوانات خانگی از دیدگاه فقه حکومتی، فصلنامه علمی پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی، سال نهم، شماره ۴.
- ۹- رفیعی طباطبایی، سید حسام الدین، (۱۳۹۷)، حقوق حیوانات در پرتو قوانین موضوعه و اسناد بین المللی، تهران، نشر آذر فر.
- ۱۰- رفیعی طباطبایی، سید حسام الدین، (۱۳۹۸)، حق نفقه حیوانات در فقه اسلامی، مجله علمی فقه، حقوق و علوم جزا، سال چهارم، شماره ۱۴.
- ۱۱- رفیعی طباطبایی، سید حسام الدین، (۱۳۹۹)، بررسی مبانی حقوق حیوانات در پرتو فقه و رویکردهای فلسفی، مجله علمی پژوهشنامه حقوق فارس، دوره سوم، شماره ۶.

- ۱۲- شهزادی، رستم، (۱۳۹۱)، بهمنگان جشن خردورزی است، هفته نامه اُمرداد، سال سیزدهم، شماره ۲۸۹.
- ۱۳- علامه مجلسی، (۱۴۰۴ ق)، بحارالانوار، چاپ دوم، جلد ۶۴، بیروت، نشر مؤسسه الوفاء.
- ۱۴- عمید، حسن، (۱۳۸۱)، فرهنگ فارسی عمید، تهران، نشر مؤسسه انتشارات امیر کبیر.
- ۱۵- کزازی، میر جلال الدین، (۱۳۶۸)، از گونه ای دیگر جستارهایی در فرهنگ و ادب ایران، چاپ اول، تهران، نشر مرکز.
- ۱۶- محمدی بدر، نرگس، نورالدینی اقدم، یحیی، (۱۳۹۴)، کهن الگوی پرورش شخصیت های اساطیری توسط حیوانات و موجودات اساطیری، پژوهشنامه ادب حماسی، دوره یازدهم، شماره ۱۹.
- ۱۷- معظمی، مهناز، (۱۳۷۸)، دنیای حیوانات در ایران باستان، فصلنامه ایران شناسی ایران نامه، سال هفدهم، شماره ۶۶.
- ۱۸- معین، محمد، (۱۳۶۰)، فرهنگ فارسی معین، چاپ چهارم، جلد ۴، تهران، مرکز چاپ سپهر.
- ۱۹- ناجی جزایری، سید هاشم، (۱۳۷۹)، حمایت از حیوانات در اسلام، جلد ۱، قم، نشر دارالثقلین.
- ۲۰- نبویان، سید محمود، (۱۳۸۹)، صاحبان حق، مجله علمی معرفت فلسفی، سال هفتم، شماره ۳.

Historical background of animal rights in ancient and Islamic thought

Seyyed Hesamoddin Rafiee Tabatabaei¹ / Motahare Sadat Rafiee Tabatabaei²

Abstract

Among the various branches of science in today's societies, one can not find a science that has no historical dependence and does not need to study the history of that science. The history of jurisprudence and the subjects covered by it are no exception; And obviously a better understanding of the issues raised in the field of each science requires increasing awareness of them from the past to the present. Because fixing any mistake or shortcoming in the field of any science requires the use of historical experiences. As a result, achieving this goal and increasing the efficiency of any of the modern sciences can not be achieved simply by studying the history of that science. Therefore, in the present article, a selection of the historical background of animal rights, which is one of the current issues in the field of law and one of the current challenges facing legal systems - especially in Iran - will be studied. In this regard, we will study the history of animal rights in ancient and Islamic thought, along with examples of historical backgrounds of the debate in Iran and some other cultures, as well as in the form of verses, hadiths and narrations.

keywords: Animal rights, history of law, ancient thought, Islamic thought.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ PhD Student in Private Law, Faculty of Law, Islamic Azad University, Karaj Branch.
(Corresponding Author)

rafiee.hesam@gmail.com

² Master of Private Law, Faculty of Law, Islamic Azad University, Karaj Branch.

motahare620@gmail.com